

Introductie

1 Afbeelding

pijl en boog en lans

2 Tijdbalk

116 jaren

3 Kaart

a 1 Bourgondische

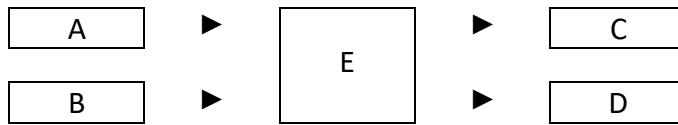
2 Frankrijk, het Duitse rijk

b *Bijvoorbeeld:* Vanaf 1337 kreeg de Engelse koning steeds meer Frans gebied onder zijn heerschappij, maar daarvan bleef bijna niets over tussen 1429 en 1453.

5.1 Woonplaats en werkplaats

1 Platteland en stad

a

b

- 1 lange
- 2 indirect
- 3 indirecte

c

- 1 directe
- 2 direct

2

a *Bijvoorbeeld:* Het vervangen van bossen door landbouwgrond in Zuid- en Oost-Nederland.

b “het heilig werk van het ‘rooien’.”

3

a A, D, E, F

b *Bijvoorbeeld:* Niet erg bruikbaar. Stad en platteland (met akkerbouw) zijn te zien, maar nijverheid niet en handel niet goed.

4 De geldeconomie

a *Bijvoorbeeld:* klanten, boerinnen, verkopers

b *Bijvoorbeeld:* Zij bood haar eieren te koop aan: aanbod.

c *Bijvoorbeeld:* Met het verdiende geld kocht ze spullen die ze wilde hebben: waarnaar ze vraag had.

d *Bijvoorbeeld:* Hij brengt de partij naar een andere markt en vraagt er meer geld voor dan hij heeft betaald.

5

a Er waren veel verschillende munten. Ze ruilden deze voor de plaatselijke munt.

b wisselen, bewaren en uitlenen

c De kerk vond rente vragen niet goed. Joden hoefden zich niet aan de regels van de kerk te houden.

6

Naam	Naam op kast	Land
1 Venetië	Venedig	Italië
2 Krakau	Craca	Polen
3 Innsbruck	Inspruck	Oostenrijk
4 Lissabon	Lisbona	Portugal

7 Samenwerking in de nijverheid

a 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10

b A5, B1, C9, D2

c *Bijvoorbeeld:* Na de dood van een lid van het gilde kreeg zijn vrouw geld van het gilde.

d *Bijvoorbeeld:* Alle producten van een ambachtsman moesten worden goedgekeurd.

8 Internationale handel

a

b A, B, C, D

c

Handelsroutes	Producten
1 van Oslo naar Kampen:	hout
2 van Riga naar Londen:	graan
3 van Brugge naar Genua:	laken, graan en hout
4 van het Midden-Oosten naar Genua:	specerijen, parfum en zijde
5 van Genua naar Brugge:	wijn en zout

d

9

- a ongeveer 1300 jaar
- b Beide hijskranen werken met een tredmolen.

10 **Eindopdracht**

- a *Bijvoorbeeld:* Beide zorgen voor afspraken tussen werkgevers en werknemers en voor opleidingen.
- b *Bijvoorbeeld:* Brancheverenigingen bemoeien zich niet met prijzen en kwaliteit; gilden deden dat wel.

5.2 Zelfstandige burgers

1 Stadsrechten

a

b *Bijvoorbeeld:* Het ligt centraal in zijn gebied.

c vorsten en hoge edelen

d *Bijvoorbeeld:* rechtspraak, stadsmuren bouwen, tol heffen

2

a *Bijvoorbeeld:* voor de inkomsten

b *Bijvoorbeeld:* Hij wilde dat Amsterdammers meer handel dreven in Holland. Hij wilde ook betere contacten hebben met de Amsterdammers.

c De stad werd in de 16e en 17e eeuw een belangrijke haven.

3 Het stadsbestuur

a *Bijvoorbeeld:* Stadsbewoners waren geen horige meer.

b *Bijvoorbeeld:* Nee, alleen mannen met werk die een bepaald bedrag konden betalen, konden na een jaar en een dag burgerrechten krijgen.

c A, C, D, E

d 1 de stad besturen

2 adviseren en controleren van stadsbestuurders

4

a

b

	Voorgevel	Zijgevel	Dak
A 1e huis	hout	steen	(niet te zien)
B 2e huis	hout	hout	dakpannen
C 3e huis	hout	hout	riet
D 4e huis	steen	steen	leisteen

c

C, B, A, D

5

a

1 B

2 A

3 B

b

1 monniken en ridders

2 steden en staten

6

a

't hoeft afhouden

b

Bijvoorbeeld: Om mensen af te schrikken.

c

Bijvoorbeeld: De Romeinen straffen om dezelfde reden in het openbaar, zoals bij een kruisiging.

7 Steden en edelen

- 1 gevolg
- 2 gevolg
- 3 oorzaak
- 4 indirecte

8

B, C, E, F

9 Eindopdracht

a De burgemeester is de hoogste bestuurder van de stad.

b *Bijvoorbeeld:* Toen had de elite het meest te vertellen. Nu wordt de gemeenteraad gekozen door alle inwoners. Toen maakten de schepenen de wetten én zorgden ze voor de rechtspraak. Nu is de rechtspraak in handen van onafhankelijke rechters.

5.3 De machtige kerk

1 Kerk en geloof

- a *Bijvoorbeeld:* Ze wilden laten zien hoe rijk en godsdienstig ze waren.
- b dat daarmee hun tijd in het vagevuur werd verkort.
- c ze droegen een schelp op hun hoed.
- d zorgen voor zieken
- e *Bijvoorbeeld:* Mensen geloofden dat ze snel in de hemel kwamen als ze voor zieken zorgden.

2

- a Sint-Joris
- b Sint-Servaas en Sint-Jan
- c *Bijvoorbeeld:* Ze geloofden dat heiligen hen konden helpen.

3

- a *Bijvoorbeeld:* De hostie verbrandde niet.
- b *Bijvoorbeeld:* Omdat ze geloven in het wonder en hopen dat deelname goed voor hen is.

4 De normen van de kerk

- a B, C, D, E
- b 1 een afwijkend geloof hadden
2 kwaad aanrichtten met toverij en hulp van de duivel
- c *Bijvoorbeeld:* ze aten geen varkensvlees
- d

C	▶	B	▶	A	▶	D
---	---	---	---	---	---	---
- e *Bijvoorbeeld:* joden mochten geen lid zijn van een gilde en joden moesten in een aparte wijk wonen.

5

- a 1 feit
2 verzinsel
- b *Bijvoorbeeld:* Een verzinsel, want de hagel kan niet veroorzaakt zijn door het koken van een slang en een haan.
- c A, B

6

- a *Bijvoorbeeld:* Door oorlogen en opstanden waren joden in het hele Romeinse rijk en daarbuiten terechtgekomen.
- b de joden werden hier buiten de stad verbrand.

7 Kruistochten

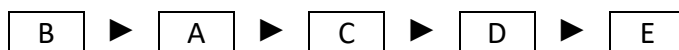
- a een gewapende tocht van christenen om land op niet-christenen te veroveren

8

a

b

Bijvoorbeeld: de paus beloofde dat ze direct naar de hemel zouden gaan als ze stierven in de strijd.

- c rijst, suiker, papier, katoen, zijde, specerijen
- d *Bijvoorbeeld:* Het lukte de kerk om grote legers op pad te sturen met kruisvaarders die wilden sterven in de strijd.

9 Eindopdracht

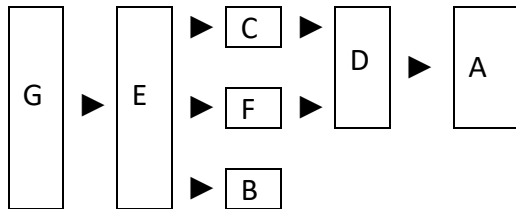
- a "iemand die ergens de schuld van krijgt."
- b *Bijvoorbeeld:* Mensen die zich afwijkend gedroegen, kregen bijvoorbeeld de schuld dat ze waterbronnen vergiftigden (joden).
- c *Bijvoorbeeld:* Ja. *Bijvoorbeeld:* Het komt voor dat buitenlanders de schuld krijgen als mensen het in een land niet goed hebben.

5.4 De macht van vorsten

1 Drie vorsten

- a 1 als eenheid gaan besturen
- 2 vanuit één centrale plek gaan besturen

b

- c 1 minder
- 2 meer
- 3 minder
- d *Bijvoorbeeld:* om hun macht en rijkdom te laten zien.

2

- a hertog, graaf, hertog
- b 1 rechtbank
- 2 belasting
- 3 bestuur, rechtspraak

3

- a In 1429 hadden de Engelsen nog een groot Frans gebied. In 1453 waren ze bijna uit Frankrijk verdreven.
- b *Bijvoorbeeld:* Omdat Jeanne d'Arc deze stad heeft bevrijd.
- c *Bijvoorbeeld:* Ze bewonderden haar. Mensen knielen voor haar.

4 Drie standen

- a *Bijvoorbeeld:* Burgers betaalden veel geld aan vorsten.
- b *Bijvoorbeeld:* inspraak als de vorst geld of advies nodig had
- c 1 Engeland
- 2 Frankrijk en de Nederlanden

5 Het Duitse rijk

- a *Bijvoorbeeld:* Elke koning werd gekozen door vier hoge edelen en drie bisschoppen: de keurvorsten.
- b *Bijvoorbeeld:* Hij werd in 1247 tot koning gekozen, maar stierf voor hij naar Rome kon gaan om tot keizer gekroond te worden.
- c 1 meer
- 2 paus
- 3 minder

6 Eindopdracht

- a *Bijvoorbeeld:* Graven van Holland gebruikten het Binnenhof als bestuurscentrum. Omdat Holland een belangrijk gewest was deden latere regeringen dat ook.
- b volksvertegenwoordiging, parlement

5 Tijdvak en begrippen

1

B, E, A, C, F, D

2

1 4D, 2 4C, 3 4B, 4 4A

3

a 4A (*bijvoorbeeld:*) want Fugger was bankier en handelaar.

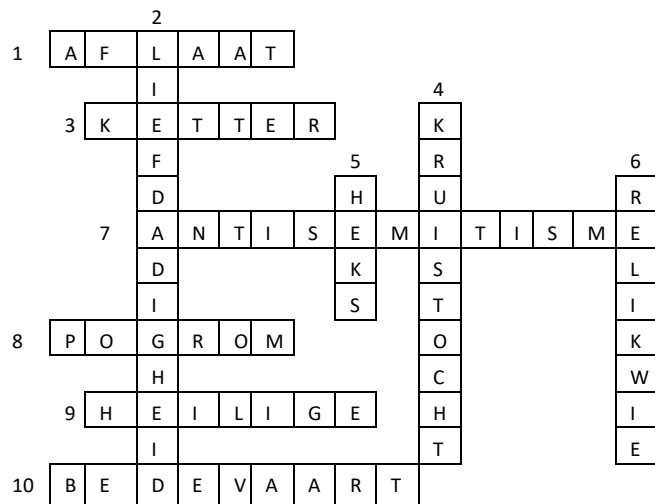
b 4B (*bijvoorbeeld:*) want steden kregen rechten van vorsten, bijvoorbeeld om een stadsmuur of –poort te bouwen.

c 4D (*bijvoorbeeld:*) want dit was een strijd tussen de paus (kerk) en de Duitse koning (staat).

d 4C (*bijvoorbeeld:*) want op deze manier behandelde de hertog van Bourgondië de Nederlandse gewesten als één staat.

6

7

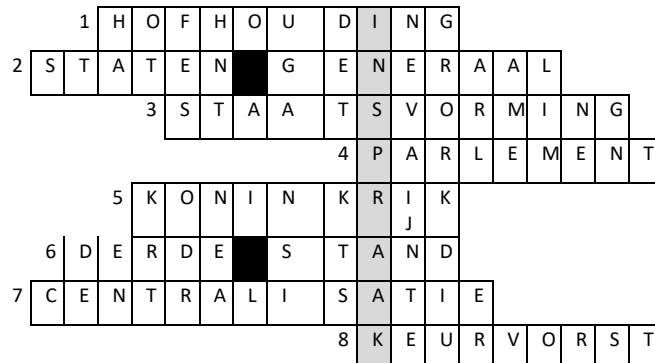
B, C, E

8

B, D, E, C, A

5.4 De macht van vorsten

9

10

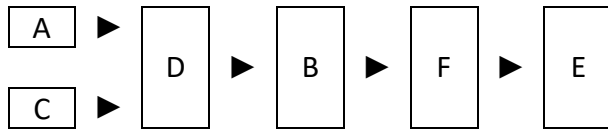
- 1 weinig
- 2 meer
- 3 meer
- 4 minder, meer

5 Herhaling

5.1 Woonplaats en werkplaats

1

a

b

1 directe

2 direct

3 indirecte

4 indirect

c

handel, nijverheid

2

C, D, F

3

Bijvoorbeeld: Ambachtslieden moesten lid zijn van een gilde. Gilden hadden regels voor productie en verkoop.

4

a

Bijvoorbeeld: De handel ging beter doordat de Hanzesteden samenwerkten met kantoren bij elkaar, geen tol aan elkaar betaalden, samen vijanden bestreden en beschermd werden door vorsten.

b

Bijvoorbeeld: Het waren plantaardige smaakstoffen. Italianen kochten deze in het Midden-Oosten en brachten deze naar Brugge.

5.2 Zelfstandige burgers

5

a

gewesten

b

C, D, E

6

1 burgerij

2 schepen

3 raadhuis

4 burgemeester

5 vroedschap

7

B, C, D

5.3 De machtige kerk

8

- 1 macht
- 2 heiligen
- 3 aflaat, liefdadigheid, bedevaart

9

- a** normen
- b** 1B, 2A, 3A, 4B

10

- a** de bevrijding van Jeruzalem
- b** *Bijvoorbeeld:* Ze bestreden elkaar en handelden met elkaar.
- c** *Bijvoorbeeld:* Oosterse producten kwamen in Europa.

5.4 De macht van vorsten

1

- a** 1 staatsvorming
- 2 centralisatie
- b** groter, kleiner

12

- 1 vorsten, derde, inspraak
- 2 vertegenwoordigers, advies
- 3 parlement, Staten-Generaal

13

- 1 D
- 2 F
- 3 E

5 Verdieping

5.1 Woon en werkplaats

1

- a** *Bijvoorbeeld:* De Hanze stopte de handel met Noorwegen, waardoor daar hongersnood dreigde.
- b** *Bijvoorbeeld:* Logisch dat de Hanze de koning daarvoor onder druk zette. Maar het volk honger laten lijden, vind ik te hard.

2

- a** *Bijvoorbeeld:* Tegenwoordig zijn prijsafspraken in veel landen verboden. Vroeger waren ze voor ambachtslieden verplicht.
- b** *Bijvoorbeeld:* Ik vind het goed. Daardoor stijgen prijzen niet onnodig en hebben kopers voordeel van concurrentie tussen producenten.

5.2 Zelfstandige burgers

3

Bijvoorbeeld: Mensen wisten niet goed hoe ze konden bewijzen dat iemand schuldig was of dat iemand gelijke had in een conflict. Mensen e waren ook erg gelovig.

5.3 De machtige kerk

4

- a** *Bijvoorbeeld:* De kruisridders waren bang dat ze zouden samenzweren met de moslims.
- b** *Bijvoorbeeld:* Het was misschien verstandig om zo de macht te behouden in de stad. Maar vanwege het doel van de kruistocht (Jeruzalem bevrijden van niet-christenen) vind ik de wet slecht en dom.

5.4 De macht van vorsten

5

- a** *Bijvoorbeeld:* de zelfopoffering van de zes burgers van Calais
- b** *Bijvoorbeeld:* De mannen gaven de stad over in ruil voor goederen.
- c** *Bijvoorbeeld:* Mensen laten weten dat de mannen zich als helden hadden gedragen voor de stad.
- d** *Bijvoorbeeld:* Om te laten zien dat de Engelse koning de burgers goed heeft behandeld.